

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

DIBATSELA 2019

TLHAHLO YA GO SWAYA

MEPUTSO: 70

Palomoka ya matlakala a tlhahlo ya go swaya ke 7.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**Mekgwa ya go swaya tekatlhaloganyo**

- Ka lebaka la gore nepo e lebešitšwe go kwešišo, mopeleto le polelo tša go phošagala dikarabong ga tša swanela go šetšwa, ka ntle le ge fela diphošo tša mohuta woo di fetola tlhalošo/kwešišo. Diphošo di swanetše go bontšhwa. Ge molekwa a diriša mantšu a polelo yeo a sa lekwego ka yona, hlokomologa mantšu ao, gomme ge karabo e tšweletšwa gabotse, se mo fokoletše meputso. Le ge go le bjalo, ge lentšu la polelo ye nngwe le dirišwa mo sengwalong gomme le nepiša karabo, gona karabo yeo e tla amogelwa.
- Mo go dipotšišopulego, ga go meputso ye e tlogo fiwa go dikarabo tša EE/AOWA goba KE A DUMELA/GA KE DUMELE. Go swanetše go fiwa lebaka la karabo yeo.
- Ga go meputso ye e tlogo fiwa go dikarabo tša NNETE/MAAKA goba NTLHA/KGOPOLO. Go swanetše go fiwa lebaka la karabo yeo.
- Ge go nyakega dikarabo tša lentšu le tee, gomme molekwa a fa lefoko ka moka, swaya karabo ya nnete ge fela lentšu la nnete/karabo le thaletšwe.
- Ge dintlha tše pedi goba tše tharo di nyakega gomme gwa fiwa tše ntši, swaya fela tše pedi goba tše tharo.
- Amogela mebolelwana.

POTŠIŠO YA 1

1.1	1.1.1	Ke go bona motse wa gabo o hlasetšwe ke tlhokego ya meetse.	(1)
	1.1.2	Mmušo o be o tliša meetse ka 'dijojo' gabedi ka beke.	(1)
	1.1.3	• Rakhutšo o kwešwa bohloko ke tlhokego ya meetse • Meetse ao a bego a tlišwa ke mmušo a be a sa lekane batho, diruiwa le go nošetša	(2)
	1.1.4	• Lehu re hwile la pitšana, la segwana le a rokwa • Kodumela moepathuse ga go lehumo le le tšwago kgauswi	(2)
	1.1.5	• Go hlalana le boroko • Go tomola mahlo	(2)
	1.1.6	• 'Komelelo' e laetša gore naga e be e tloga e omile go se na le lerothi la meetse mola 'tlhaelelo ya meetse' e laetša gore meetse a gona fela ga se ao a lekanego • 'Go šomiša mabjoko' go laetša go nagana ka tsenelelo mola 'go nagana' go se gwa tsenelela	(4)
	1.1.7	• Phaephe e ba le sefo gore e kgone go arogantšha boloko le meetse ao a tšwago go bjona • Mašaledi a maloko a dikgomo a ka šomišwa go nontšha mobu	(2)
	1.1.8	• Maloko a dikgomo ao a thapilego a ka šoma go kgopha le go kgabiša mengwako/malapeng • Maloko a dikgomo ao a omilego a ka šoma bjalo ka dišu tša go gotša mollo	

- Maloko a dikgomo ao a thapilego a ka šomišwa go bota mekokotlo ya batšofadi go šireletša letlalo la bona
- Boloko bo hlakanywa le mabu go a tiiša ge go pharwa/kgakgapšha/botwa
- Boloko bo šomišetšwa go thiba mušimeetse go tšwa makaleng a a ripilwego pele a bjilwa
- Go bota molwetši yo a fedilego gore a kgone go swarega
- Go thuša go alafa
(TŠE PEDI fela) (2)

1.1.9 Balekwa ba tla fa dikarabo tša go fapana.

Mohlala:

- Go epela setšhaba meetse
- Go kgopela mmušo go tšhelela setšhaba meetse ao a lekanego letšatši le lengwe le le lengwe
- Go hwetša thušo go tšwa mafelong a a nago le meetse (2)

1.1.10 Lethabo/Kgahlego

Ke thabišwa ke gore mmušo o kgonne go lemoga bohlae bja Rakhutšo gomme wa hlama metšhene ye megolo ya go mena meetse go tšwa bolokong/Metšhene ya go mena meetse e tla thuša le metse ya kgauswi. (2)

1.2 1.2.1 B/Thaere (1)

- 1.2.2
- Temana ya boraro SETŠWELETŠWENG SA A le difreimi tša seswantšho SETŠWELETŠWENG SA B di tšweletša batho ba go ba le bokgoni bja go itlhamela ka dilo tšeo di tšewago gore ga di sa na mohola
  - Temana ya boraro e tšweletša Rakhutšo yo a hlamago motšhene wa go mena meetse bolokong bja kgomo mola difreimi tša seswantšho di tšweletša monna yo a šomišago thaere ya kgale go dira mešomo ya bokgabo (3)

1.2.3 Seatlana/Tlelafo se/e šireletša seatla sa monna yo gore a se ke a gobatšwa ke didirišwa tšeo a di šomišago. (1)

1.2.4 Go bonala mathale ao a sego a hlwa a khupetšwa ka thaere. (1)

1.2.5 Freimi ya 1 e tšweletša seswantšho sa tšhwene mola freimi ya 2 e tšweletša seswantšho sa hlogo ya kgomo/Setšweletšwa sa freimi ya 1 se feleletše mola sa freimi ya 2 se sa felela. (2)

1.2.6 Balekwa ba tla fa dikarabo tša go fapana.

Mohlala:

- Batho ba ka kgahlwa ke mešomo ya gagwe gomme ba reka
- A ka hlolela batho mešomo (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**POTŠIŠO YA 2****Mokgwa wa go swaya kakaretšo:**

Ge go swaiwa go tla hlokomelwa dintlha tše bohlokwa gomme gwa tlogelwa tša go hloka mohola.

Kakaretšo e swanetše go swaiwa ka mokgwa wo o latelago:

- **Kabo ya meputso:**
  - Meputso ye šupa (7) e abelwa dintlha tše šupa (7) (Moputso o 1 go ntlhakgolo ye nngwe le ye nngwe)
  - Meputso ye meraro (3) e abelwa polelo
  - Palomoka ya meputso: (10)
- **Kabo ya meputso ya polelo ge molekwa a sa tsopola go tšwa temaneng:**
  - Moputso o 1 o abelwa dintlha tše 1–3
  - Meputso ye 2 e abelwa dintlha tše 4–5
  - Meputso ye 3 e abelwa dintlha tše 6–7
- **Kabo ya meputso ya polelo ge molekwa a ngwalotše dintlha:**
  - Ngwalollo ya dintlha tše 6–7: se abe moputso wa polelo
  - Ngwalollo ya dintlha tše 1–5: aba moputso o 1 wa polelo

ELA HLOKO:

- **Palo ya mantšu:**
  - Baswai ba swanetše go kgonthišiša palo ya mantšu ao a ngwadilwego.
  - Molekwa ga se a swanela go fokoletšwa meputso ge a sa laetša palo ya mantšu goba ge a sa bala mantšu gabotse. Ge palo ya mantšu e feta ao a nyakegago, bala a mahlano ka morago ga ao a nyakegago gomme o hlokomologe ao a šetšego.

Mohlala wa karabo:

Diyunibesithi tšeo di sego molaong di rekiša mangwalo a bofora. *South African Qualifications Authority* e nyakišiša ka bonnete bja mangwalo a. Go kgonthišwa gore bakgopedi ba dikgoba ba na le mangwalo a maleba a dithuto. Afrika-Borwa ke naga ya mathomo ya go tla ka mokgwa wa theknolotši wa *Managed Integrity Evaluation* (MIE). Bao ba kgopelago sekgoba ka go diriša mangwalo a bofora ga ba tšwelele. Bakgopedi ba mešomo ba mangwalo a bofora ba tingwa mošomo. Bao ba rekišago mangwalo a bofora ba išwa ntlwanaswiswi gomme ba otlwa.

	DINTLHA KA MOKGWA WA GO NGWALOLLA		DINTLHA KA MANTŠU A MOLEKWA
1	'Mangwalo a bofora a 3 300 a go rekišwa ke diyunibesithi tša bofora lefaseng ka bophara.'	A	Diyunibesithi tšeo di sego molaong di rekiša mangwalo a bofora.
2	' <i>South African Qualifications Authority</i> e dira dinyakišišo tše di tseneletšego mabapi le mangwalo a.'	B	<i>South African Qualifications Authority</i> e nyakišiša ka bonnete bja mangwalo a.
3	'Go tšerwe kgato ya go netefatša gore mangwalo a thuto a bakgopedi ba dikgoba diyunibesithing goba mešomong ke a maleba.'	C	Go kgonthišwa gore bakgopedi ba dikgoba ba na le mangwalo a maleba a dithuto.
4	'Naga ya Afrika-Borwa e tlile ka mokgwa wa go šomiša theknolotši, e lego <i>Managed Integrity Evaluation (MIE)</i> .'	D	Afrika-Borwa ke naga ya mathomo ya go tla ka mokgwa wa theknolotši wa <i>Managed Integrity Evaluation (MIE)</i> .
5	'Ge go ka hwetšwa e le gore mokgopedi wa dithuto tša yunibesithi o na le lengwalo la bofora, o ganwa ka sekgoba.'	E	Bao ba kgopelago sekgoba sa go ithuta yunibesithing ka mangwalo a bofora ba ganwa ka sekgoba.
6	'Ka lehlakoreng le lengwe mokgopedi wa mošomo yo a rekilego mangwalo a dithuto, o ganwa ka sekgoba sa mošomo.'	F	Bakgopedi ba mešomo ba mangwalo a bofora ba tingwa mošomo.
7	'Barekiši ba mangwalo a bofora ba a swarwa gomme ba fiwa kotlo ye boima.'	G	Bao ba rekišago mangwalo a bofora ba išwa ntlwanaswiswi gomme ba otlwa.

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO**Mekgwa ya go swaya KAROLO YA C**

- Mopeleto:
  - Dikarabo tša lentšu le tee di swaiwe go ba tše di nepagetšego le ge mopeleto o phošetše, ka ntle le ge phošo e fetola tlhalošo ya lentšu
  - Dikarabong tša lefoko le le phethagetšego, mopeleto wo o phošetšego o tlo lahlegelwa ke meputso ge phošo e tšwelela mo go sebopego sa polelo ye go lekwago ka yona
  - Ge go lekwa kopafatšo, karabo e swanetše go bontšhwa ka nepagalo
- Dibopego tša polelo di swanetše go nepiša popopolelo, di be di tšweletšwe ka botlalo mafoko go ya ka taelo
- Mabapi le dipotšišokopana tša go fapafapana tša go kgethwa, amogela BOBEDI tlhaka ya go nyalelana le karabo ya go nepagala LE/GOBA karabo ya go nepagala ya go ngwalwa ka botlalo

POTŠIŠO YA 3

- 3.1 Maswi (1)
- 3.2 MAATLA LE PHEPO YA MMAKGONTHE! (1)
- 3.3
- Batho ba reke maswi
  - Ge ba enwa maswi ba tla ba le maatla le phepobotse (2)
- 3.4 Maswi ke bophelo.
Mmapatši o gokagoketša bareki ka go swantšha maswi le bophelo. (2)
- 3.5
- Di laetša gore ge o nwele maswi o tla tia/o tla ba le maatla
  - Di laetša gore o ka se hlaselwe ke malwetši/go phela gabotse (2)
- 3.6
- Galase e laetša bohlokwa bja tlhokomelo ya bophelo
  - Galase e laetša mmele wo o hlwekilego o phetše gabotse (2)
- [10]**

POTŠIŠO YA 4

- 4.1 D/Lerato la theknolotši. (1)
- 4.2 Boralokelo bja bana/phakeng. (1)
- 4.3
- Lefelo la go bapalela le tletše ka didirišwa tša go bapala
  - Bana ba bapala ka dithapolete (2)
- 4.4 Dutše – Eme
Swere - Lesitše (2)
- 4.5 Go filwe temošo ya gore go hlokomelwe ka ge go fihlilwe lefelong leo bana ba ralokelago go lona eupša ga go ngwana yo a ralokago fao/Bana ba bapala ka dithapolete lefelong la go ralokela/boralokelong. (2)

- 4.6 Balekwa ba tla fa maikutlo a go fapana.
Mohlala:
Lethabo - Ke thabišwa ke gore bana ba ba kwešiša theknolotši e sa le ba bannyane.
Manyami - Ke nyamišwa ke gore bana ba ba lefelong la go bapala/go raloka eupša ba lebeletše dithapoletse/Ba ka gokagoketša mahodu. (2)
[10]

POTŠIŠO YA 5

- 5.1 Khutsofatšo – Mdi
Lelatodi – Mna (2)
- 5.2 Tsebile (1)
- 5.3 O boletše gore/O rile maloba o hweditše motomo wa gagwe wa matlakala o se gona. (1)
- 5.4 Modirišogore
Ke a tseba gore e ka ba Matome. (2)
- 5.5
- Le laetša kgatelelo
  - Le hlaola leina – ditšhipi (2)
- 5.6 Seboledi se dirišitše polelo ya kgethollo go kgetholla bana ba baagišane. (2)
[10]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 30
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70